

PRIHODNOST JE
DEMOKRATIČNI
SOCIALIZEM

LJUBLJANA, 2013

*»Vladajoči razredi naj le trepetajo pred
komunistično revolucijo. Proletarci v njej
nimajo nič izgubiti razen svojih verig.
Imajo pa pridobiti svet.«*

K. MARX IN F. ENGELS,
KOMUNISTIČNI MANIFEST

UVODNA BESEDA

Delavsko-punkerska univerza je bila ustanovljena leta 1997 kot projekt Mirovnega inštituta. Že na začetku je DPU skušala pluti proti toku in vzpostavljati temelje za neodvisno in kritično misel. Na to poslanstvo kaže tudi njeno ime, ki se v svoji dvojnosti sklicuje na alternativna gibanja osemdesetih let na eni strani in na dvestoletno zgodovino delavskih bojov na drugi. Delavsko-punkerska univerza tako teži k vzpostavljanju zavezništva med družbenimi gibanji in delavskimi boji. V šestnajstih letih svojega obstoja je DPU temu poslanstvu zvesto sledila kot kolektiv družbeno angažiranih študentov, raziskovalcev in aktivistov. Kolektiv, ki se posveča predvsem radikalni teoriji, a hkrati ne zapada salonskosti, ampak se angažira v vsakokratnih progresivnih družbenih gibanjih in delavskih bojih. Kolektiv, ki vzpostavlja temelje za novo kritično misel, a pri tem ne pristaja na ustaljene vzorce proizvodnje znanja na uradni univerzi ali na arbitrarne ločnice med družbeno teorijo in prakso.

Kolektiv, ki prisega na egalitarnost, odprtost in ki ne podlega vsakokratnim družbenim trendom.

V šestnajstih letih delovanja ni videti, da bi katera koli od družbenih sprememb, ki so od nastanka DPU doletele tukašnje intelektualno in splošno družbeno sfero, kakorkoli odpravljala ali šibila razloge, s katerimi je bila DPU ustanovljena. Nasprotno, s podrejanjem vseh družbenih sfer pod kapital ter s popolno odpovedjo etablirane leve in levih intelektualcev družba vse bolj naseda politični dualnosti, ki nam na eni strani ponuja nereflektirano »ekspertno« dirigiranje družbe po partituri kapitala, na drugi pa slaboumni populizem. V javni sferi je vse bolj čutiti odsotnost utemeljene in konsistentne refleksije politično-ekonomske krize, ki ne bi zapadala moraliziranju, se zapletala v prazne obljube liberalnih tehnokratov ali širila cenениh teorij zarot.

V vse hujši krizi kapitalizma, ki se vleče vse od leta 2007 in na katero vladajoče elite nimajo drugih odgovorov kakor »zategovanje pasov« in s tem podaljševanje vsesplošne agonije, je taka refleksija vse nujnejša, kakor je vse nujnejše tudi razmišljanje o alternativnih političnih projektih. V DPU smo poskušali ocrte obojega zajeti v knjižici, ki je pred vami. Pamflet *Prihodnost je demokratični socializem*

tako na eni strani ponuja razmislek o dinamiki kapitalizma in o njegovem neizbežnem koncu, na drugi pa na kratko predstavi možnosti za vzpostavitev progresivne alternative – demokratičnega socializma. Živimo namreč v nevarnih časih, podobnim tistim v tridesetih letih prejšnjega stoletja, in kakor tedaj nam tudi danes zgodovina vse jasneje ponuja le dve možnosti: socializem ali barbarstvo! To, katera od teh bo naša prihodnost, pa je odvisno le in samo od našega kolektivnega delovanja!

V upanju, da bomo skupaj končali agonijo kapitalizma, ki je že drugič v manj kakor stoletju klinično mrtev, in skupaj zgradili novo, humano, pravično in egalitarno družbo demokratičnega socializma, vas vabimo k branju!

PRIHODNOST JE DEMOKRATIČNI SOCIALIZEM

Vladajoči razred ne more več vladati. Moč svetovne buržoazije je danes večja kakor kdajkoli prej. Države je spravila na kolena z grožnjami bega kapitala in besa mednarodnih finančnih trgov. V svojih rokah je koncentrirala bogastvo brez primere. Moč produkcijskih sredstev je pod njenim nadzorom dosegla dih jemajoče razsežnosti. Vendar kljub vsej svoji moči buržoazija ni zmožna revščine rešiti vsaj polovice svetovnega prebivalstva. Ves njen liberalizem ni sposoben zajezi novega vala rasizma in avtoritarizma v »razvitem« svetu. Kljub vsej iznajdljivosti ji komaj uspeva ohranjati kapitalizem nad prepadom. Njena nemoč narašča sorazmerno z njeno močjo, ves blišč tehnoloških čudežev pa ni zmožen prikriti bede in revščine, ki trmasto vztrajata sredi izobilja. Človek je stopil na Luno. S te razdalje bi moral jasno videti, da je nekaj nepopravljivo narobe s sistemom, ki lahko pošlje človeka na Luno, ne more pa lačnim dovoliti, da se nahranijo.

Apologeti kapitala in preroki nove družbe – post-industrijske in informacijske, družbe znanja in večnega napredka – so še nedavno razglašali konec zgodovine. Nikdar več revolucij, nikdar več preratov, nikdar več strukturnih sprememb družbe, so vpili, kapitalizem je tista večna sedanost, ki je zmožna v ponavljanju venomer istega proizvajati večni napredek: venomer naraščajočo gospodarsko rast, venomer naraščajoče materialno blagostanje, venomer naraščajočo svobodo, venomer naraščajočo enakost, venomer naraščajočo srečo. Ko je velika recesija leta 2008 te prerokbe dokončno postavila na laž in vsilila vprašanje: »Kam po koncu zgodovine?«, je vladajoči razred v en glas zatulil: »Kam le? Nazaj v preteklost!« In res, demoni preteklosti so se odzvali na klic: na ulicah Aten patrolje uniformiranih mož skrbijo za rasno čistost svoje dežele; generacija mladih po vsej Evropi je postavljena pred dejstvo, da bo živela slabše kakor generacija staršev; dostop do izobrazbe in dostop zdravstva ponovno postajata privilegij manjšine; razgradnja socialne države in brutalni rezi javnega sektorja so že izničili leta prizadevanj za enakopravnost med spoloma.

Čas je, da izženemo njihove duhove preteklosti. Zgolj misel in politična praksa, ki je zmožna prekiniti prekletstvo večno istega, je zmožna zaustaviti nazadovanje in korak usmeriti v prihodnost.

I.

NESKONČNI KONEC KAPITALIZMA

V zlati dobi kapitalizma neposredno po drugi svetovni vojni, ko je kapitalizem dosegal stopnjo rasti in stabilnosti brez primere ter je bil hkrati zmožen hitro gospodarsko rast pretvoriti v znatno izboljšanje življenjskega standarda večine prebivalstva razvitega sveta, se je zdelo, da je kapitalizem dokončno utrdil svojo prevlado nad vsemi alternativni ekonomskimi modeli. A idilo je zmotila politična kriza šestdesetih let, ki je razgalila nezmožnost takšnega sistema, da popelje človeštvo onkraj duhamorne rutine tekočega traku in veleblagovnice. Sledila je še ekonomska kriza sedemdesetih let, ki je razgalila iluzornost neskončnosti tudi zgolj omejenega, naraščanju produktivnosti in širjenju potrošniškega mrtvila posvečenega razvoja. Preroki neoliberalizma so imeli pripravljeno rešitev: zgolj nepredvidljiva dinamičnost trga zmore razgibati okostenelo togost zbirokratizirane družbe, zgolj osvobojen trg zmore osvoboditi posameznikove ustvarjalne sile in harmonično uskladiti potrebe družbe s slehernikovimi hotenji.

Za težave reguliranega kapitalizma, ki je nastal kot odziv na nevzdržno brutalnost nereguliranega trga, so torej predpisali prav to nevzdržno brutalnost nereguliranega trga. Za blaženje stranskih učinkov zdravila so predpisali bolezen. Obljubljali so vrnitev gospodarske rasti, svobodo vsakega posameznika ter višji življenjski standard, ko bi delavke in delavci le bili pripravljeni sprejeti nižji življenjski standard, namesto svoje svobode živeti svobodo kapitala in se odreči pretencioznim zahtevam po uživanju sadov gospodarske rasti. Ko so množice boleče občutile okove, ko so onkraj okovov zazrle možnost svobodnega življenja, so apologeti kapitalizma v en glas zavpili, da je resnična svoboda svoboda zapora, da je neuresničeno upanje boljše prihodnosti mnogo manj boleče, če pogled na prihodnost zastirajo rešetke.

Danes, ko so se obljube o vrnitvi zlate dobe kapitalizma razblinile, kapitalizem preprosto ne obljublja več. Ne obljublja, da bomo vsi postali podjetniki ali investitorji človeškega kapitala. Ne govori več o republiki trga, o demokraciji zasebnega lastništva ali o sproščanju zadušene podjetniške podbude, temveč svojo prevlado vse bolj upravičuje le z »dejstvom«, da ni alternative. Da bi održal svojo politično legitimnost, lahko kapitalizem danes računa le še na apatijo, občutek izpraznjenosti, depresijo,

resignacijo in cinizem, torej na rane, ki jih svojim jetnikom vsak dan sam zadaja. Beda trenutnega objektivnega družbenega in gospodarskega položaja se nam zdi sprejemljiva in neizogibna v tisti meri, v kateri sovpada z našo notranjo, subjektivno bedo. Sanje o napredku in blagostanju, o neskočni rasti in razvoju, ki naj bi jih zagotavljal kapitalizem, danes prepričajo le še najbolj akademsko odtujene ekonomiste. Za večino so se sprevrgle v neskončno moro večne sedanosti in v občutek breizhodnosti. Ko politiki, ekonomisti in direktorji govorijo, da ni alternative, to za ljudi, ki do sredstev za reprodukcijo svojega življenja dostopajo prek prodaje lastne delovne sile, pomeni, da ni prihodnosti.

Pogled nazaj na zgodovino kapitalizma razkrije, da smo doživeli že vse, kar kapitalizem lahko ponudi, da smo videli že ves razpon možnosti družbenega razvoja v njegovem okviru. Najnižja točka so krize, recesije in depresije, množična brezposelnost, dolžniško suženjstvo, nacionalistična demagogija, omejevanje demokracije in socialne države, državljanske vojne in imperialistične intervencije. Najvišja točka je družba množične potrošnje, medijskega spektakla, cenene množične kulture ter standardiziranega, monotonega in odtujujočega mezdnega dela. Dolej so ideološki apologeti kapitalizma ob vsakem obdobju gospodarskega razcveta trdili, da so krize,

možična brezposlenost in revščina izkoreninjene. Zadnji tovrsten poskus je bil projekt družbe znanja v devetdesetih letih dvajsetega in na začetku enaindvajsetega stoletja. Zdaj je jasno, da kriz in spremljajočih družbenih pojavov ni mogoče odpraviti v okviru kapitalističnega produkcijskega načina. Preroki kapitala so izčrpali svoj repertoar odrešeniških načrtov. Tokrat kapitalizem nima v rokavu ne Keynesa, ne Friedmana, ne oznanjevalcev družbe znanja.

Kapitalizem onkraj krize?

Potem ko bo trenutna recesija uničila dovolj ne-produktivnih in nekonkurenčnih kapitalov in ko bodo varčevalni ukrepi dovolj znižali stroške dela in proračunske izdatke za socialo, lahko upamo kvečjemu na začasno ponovitev kapitalistične potrošniške družbe spektakla. Gre ravno za tisto družbeno stanje, proti kateremu so se študentje in delavci borili maja 1968: stanje popolne podrejenosti ne le dela, temveč celotne družbe kapitalu, stanje širitve poblagovljenja na vsa, tudi najintimnejša družbena področja, kjer se celota družbenega bogastva delavcem kaže kot celota nelastnine, do katere lahko, čeprav družbeno bogastvo v celoti ustvarjajo sami, dostopajo le s posredovanjem

tržne menjave. Potrpežljivo čakanje na to, da bo uničevalni proces recesije ponovno vzpostavil dovolj visoko dobičkonost, ki bo omogočila naslednji, ponovno kratkotrajni kapitalistični razcvet, torej ni alternativa. Obe izbiri, tako prisilna izključenost množic iz sveta meznega dela in s tem revščina v času recesije kakor podreditev pod tiranijo kapitala v svetu meznega dela in s tem beda v času razcveta, sta slabši. Kapitalizem ni nobena alternativa bedi in opustošenju, ki ju sam povzroča.

Kapitalizem nima prihodnosti. To ne pomeni, da se ne more nadaljevati ali da bo razpadel zaradi svojih notranjih protislovij. Prav lahko se nadaljuje še desetletja ali stoletja, bodisi v novem cikličnem ritmu bodisi (kar je verjetneje) v stanju trajne nizke rasti na robu recesije, kar je bil tudi evropski trend v desetletju pred sedanjo krizo. To, ali bo kapitalizem preživel, je odvisno od razvoja družbenih bojov proti kapitalizmu, od strateške inteligence, stopnje organiziranosti in odločnosti vseh tistih, ki ne pristajamo ne na odtujenost potrošniške družbe v času vzpona kapitalizma ne na razlašanje, breposelnost in bedo v času njegove krize. Kapitalizem ne bo razpadel sam od sebe, njegov konec je politično vprašanje.

To, da kapitalizem nima prihodnosti, pomeni nekaj drugega. Pomeni konec zgodovinskega obdobja, v

katerem je bil kapitalizem nosilec družbenega razvoja in (na sicer dvoumen način) pozitivna zgodovinska sila, ki je sprožala vrtoglave družbene spremembe že v času življenja ene generacije. Junaška, prometejska doba – doba napredka – kapitalizma je končana. Prešel je v ciklično časovnost večnega ponavljanja. Kapitalizem nima prihodnosti v pomenu velikih družbenih sprememb in inovacij, preostane mu le ponavljanje brez razlike.

V času, ko so še obstajale, so imele iluzije o večni rasti in neskončnem razvoju, ki naj bi ju omogočal kapitalizem, pomembno ideološko vlogo: v splošnem političnem imaginariju so zasedale mesto, na katerem bi se lahko razvile radikalne alternative kapitalizmu. Zdaj ko teh iluzij ni več, na tem mestu zazijajo razpoke v kapitalizmu. Onkraj proračunske vdanosti v usodo ali discipliniranja človeške ustvarjanosti na način podjetništva ali sprijaznenosti z bedo eksistence, razdeljene na mezdno delo in potrošništvo, se začenjajo kazati obrisi nečesa novega, nečesa drugačnega. Klasiki so to imenovali komunizem. Ta je, odkar se je prvič pojavil v Evropi, za oblastnike, kapitaliste in klerike deloval pošastno, saj je hkrati predstavljal radikalno negacijo kapitalizma in uresničenje tistega, kar je kapitalizem le obljubljal in česar zaradi svojih notranjih protislovij ni bil sposoben izpeljati: neskončen in svoboden razvoj

družbenih in posameznikovih potencialov ter ustvarjalnosti; univerzalno zadovoljevanje in hkraten neskončni razvoj človeških potreb; neposredno in neomejeno sodelovanje v družbeni produkciji in potrošnji; splošno blagostanje in demokratično samovladanje človeštva.

A kar je za politike, župane, šefe in škofe mora, je za delavce v javnem in zasebnem sektorju, upokoјence, mlade prekarce, študente, šolarje, matere samohranilke, migrante, brezposelne, umetnike trenutek upanja, ki se prikaže, ko skupaj protestiramo na ulicah, ko se borimo proti varčevalnim ukrepom, ko mrzlično beremo Marxa, da bi pobili argumente režimskih ekonomistov in sociologov, ko se upiramo družbenemu izkoriščanju in nasilju, ko v družbi sistematičnega nasilja, razlaščanja in medijskega spektakla naletimo na razpoko, iz katere se nam nasmehne prihodnost. Komunizem je pošasten le za tiste, katerih bogastvo in moč temeljita na bedi in nemoči mnogih. Nam je pošastno obstoječe stanje.

Meje razvoja kapitalistične družbe

Že od samega začetka je bil kapitalistični družbeni razvoj problematičen. Prvotna akumulacija, ki je

naredila prostor za industrijsko revolucijo, je v Veliki Britaniji sto tisoč poljedelcev razlastila zemlje, na katero so novi zasebni lastniki naselili ovce, ki so dajale volno za cvetočo tekstilno industrijo. Vzpenjajoče se meščanstvo je preživetvene strategije bivših poljedelcev, zdaj migrantov – majhne tatvine, krivolov, krošnjarijenje, potepuštvu, beračenje – kriminaliziralo, kar je bilo eno izmed konstitutivnih dejanj sodobne pravne države. Enakost pred zakonom: tako revnim kakor bogatim je prepovedano prosjačiti in spati pod mostom. Množice potepuhov so v prehodnem obdobju, dokler ni bila vzpostavljena moderna industrijska infrastruktura, zaprli v na novo ustanovljene zapore, norišnice, delovna taborišča in druge disciplinske institucije. Nato so jih spustili na »trg delovne sile«, kjer so za mizerne mezde garali do smrti v rudnikih, pristaniščih, tkalnicah, opekarnah in kovačnicah. Že iz začetnega obdobja kapitalizma, ki je, kot piše Marx, v zgodovino človeštva zapisano s črkami krvi in ognja, je očitno dvojje: na eni strani osupljiv družbeni dinamizem kapitalizma, ki je sposoben v razmeroma kratkem času pomesti s tradicionalnimi družbenimi strukturami in institucijami, milijone pregnati z zemlje in z njimi napolniti tovarne ter akumulirati prej nezamisljivo družbeno bogastvo; in na drugi strani dvojnost, dvojna smer tega raz-

voja, ki nekaterim omogoča razkošje, o katerem je srednjeveška aristokracija mogla le sanjati, medtem ko druge odtrga od možnosti neodvisne eksistence in potisne v nepopisno bedo življenja proletarcev v času industrijske revolucije. Ne le sistem moderne industrijske mašinerije, temveč tudi splošni družbeni napredek, razvoj znanosti, družbenih institucij in kulture se večini ljudi postavlja nasproti kot njim tuja in nadrejena sila.

Kasneje kapitalizem navzven, v širjenju »svetovnega trga« s kolonialnimi plenjenji in osvajalnimi vojnami, genocidi nad prvotnimi prebivalci Amerik, atlantsko trgovino s sužnji in »strukturnim prilagajanjem« t. i. tretjega sveta, postane še bolj barbarski, medtem ko se navznoter predvsem zaradi pritiska revolucionarnih teženj delavskega in drugih družbenih gibanj nekoliko civilizira oziroma socializira. A dvojni značaj kapitalističnega razvoja se ohrani vse do danes. Navedimo konkreten primer družbenih učinkov razvoja znanosti v kapitalizmu: ekonomska veda z redkimi heterodoksnimi izjemami že vsaj pol stoletja deluje izključno v interesu kapitala in ne ponuja nobenega odgovora in nobene rešitve problemov, s katerimi se v vsakdanjem življenju srečujemo tisti, ki moramo prodajati svojo delovno silo, da bi preživel. Govori nam le, da nam bo bolje, če nam bo slabše – če

bomo imeli manj socialnih pravic in nižje plače, če bo med nami več brezposelnih ter če bodo komunalne in socialne storitve dražje.

O apologiji kapitalizma s teorijami »totalitarizma«

Pisati o prikazni komunizma v enaindvajsetem stoletju je morda še težje kakor v devetnajstem, ko so bile vse velike komunistične vstaje in revolucije še stvar prihodnosti. Danes, ko so stvar preteklosti in ko komunizem živi le še kot filozofska ideja (oziroma intelektualna moda filozofske estrade) ali politika razmeroma marginalnega dela sodobne levice, mora pisanje o komunizmu vključevati tudi kritično soočenje z zgodovino dosedanjih komunističnih revolucij in realno obstoječih socializmov. To soočenje ni lahka naloga, saj so evropski socializmi že več kakor dvajset let mrtvi in sedanja evropska politična, ekonomska in socialna ureditev – zlasti po širitvi EU na nekdanji socialistični vzhod – temelji ravno na brisanju spomina na socialistično zgodovino in komunistične utopije. Ponoven kritičen pogled na socialistično in komunistično zgodovino Evrope dodatno otežujeta dve ideologiji, ki sta prevladali v času post-

socialistične in postsocialdemokratske evropske integracije: nostalgija in teorije totalitarizma.

Formula teorij totalitarizma je enostavna in ravno zato učinkovita. Izhaja iz teorije fašizma, ki odmišlja politično, razredno in ekonomsko dinamiko Evrope med vojnama in v času druge svetovne vojne ter se omeji na površinsko opisovanje družbene strukture in zločinov fašizma: preganjanje in pobijanje etničnih manjšin, množične deportacije, preganjanje političnih oporečnikov, taborišča smrti, kult vodje, natančno koreografirani množični politični rituali, specifična estetika, militarizem, totalna vojna, ideologija rasne čistosti in sanje o vrnitvi h kastni družbeni ureditvi, kjer vlada nova aristokracija. Sledi primerjava z realno obstoječim socializmom po stalinističnem termidorju. Na popolnoma empirični, opisni ravni tudi v stalinizmu najdemo preganjanje drugače mislečih, politične čistke, delovna taborišča, kult vodje, natančno koreografirane množične politične rituale ... Sledi le še malo moraliziranja o nedolžnih žrtvah totalitarnih sistemov in apologetska potrditev kapitalistične liberalne demokracije, ki naj vsega naštetega ne bi poznala.

Na koncu pridemo do formule Auschwitz = gulag in do sklepa, da naj bi vsi poskusi radikalnih družbenih in političnih sprememb nujno vodili v nekaj podobnega. Politična ost teorij o totalitarizmu je

izrecno antikomunistična, vloga obravnave fašizma je le v tem, da se komunizem izenači s fašizmom kot totalitarnim zlom in da se poskuša nevtralizirati in pomiriti sleherni revolucionarni vzgib v sodobni Evropi. Ves smoter teorij o totalitarizmu je v tem, da oboje, tako fašizem kakor komunizem, izenačijo v njunem boju proti liberalni demokraciji. Ob tem pozabijo na častitljivo liberalno gospodo, ki je zaradi strahu pred organiziranim delavskim razredom v Nemčiji dopuščala ali pa celo odkrito podpirala skrajne desničarske skupine. Pozabijo tudi na januar 1919, ko nemška vojska in policija nista hoteli streljati na sodržavljane, katerih edini greh je bil, da so se uprli sistemu, ki jim ni mogel ponuditi drugega kakor izbiro med hitro smrtjo na fronti ali počasnim umiranjem doma, in so obrambo liberalne demokracije pod častitljivim vodstvom samega vrha Weimarske republike prevzele enote Freikorps. Sestavljene iz najbolj desnih, fanatično rojalističnih elementov vojske, so s svojim krvavim pohodom vzpostavile precedens ter organizacijske in ideološke temelje poznejšega terorja SA. Ves čas kratkega življenja Weimarske republike so komunisti krvaveli v boju ne samo z nacističnimi tolpmi, ampak tudi s častitljivo liberalno gospodo, za katero je bila Hitlerjeva strahovlada manjše zlo kakor demokratična oblast delavskih svetov. Nacizem

v Nemčijo ni prišel kot tujek, kot nepojasnljiv državni udar tolpe blaznežev, temveč je predstavljal preobrazbo kapitalizma v obliko, ki mu je v času globoke ekonomske in politične krize omogočila preživeti grožnjo organiziranega delavstva.

Na drugi strani pa Stalinov teror ni organsko izrasel iz revolucije, ampak je bila njegova funkcija, nasprotno, globoko kontrarevolucionarna. Glavni namen stalinističnih čistk in terorja, katerih metode je najprej izkusila levica znotraj partije, je bil v tem, da nevtralizirajo »komunistično tendenco« in da potek revolucije omejijo v varne, predvidljive in urejene okvire »grajenja socializma« pod ekskluzivnim političnim in ekonomskim diktatom partije in brez resničnega delavskega nadzora nad produkcijo. Kult vodje, stahanovstvo, produktivistična ideologija, nacionalizem, militarizem in socrealistična estetika so bili učinki zatrtja sovjetske revolucije, ne pa njena notranja »resnica«. Po drugi strani nesluten razvoj političnih iznajdb, živahna demokracija delavskih svetov, avantgardne umetnosti in teorije v Sovjetski zvezi v dvajsetih letih dvajsetega stoletja priča o tem, kakšna bi bila družba na poti v komunizem. Tisto, kar teorije o totalitarizmu napadajo in enačijo s fašizmom, ni komunizem, pač pa atrofirani državni socializem, ki je nastal iz zadušitve komunističnih potencialov sovjetske revolucije in ki se je po drugi

svetovni vojni razširil tudi v province sovjetskega imperija.

Tako zgodovina evropskih vstaj, ki so sledile sovjetski revoluciji v Evropi po prvi svetovni vojni (v Nemčiji, na Madžarskem, v Italiji), kakor zgodovina uporov proti realno obstoječemu socializmu (na Češkoslovaškem, Madžarskem, Poljskem) in specifična jugoslovanska pot v socializem, ki je temeljila na delavskem samoupravljanju ter internacionalizmu (gibanje neuvrščenih), kažejo, da osnovni politični naboj evropskega socializma ni bil tisto, kar mu pripisujejo teorije totalitarizma, in da je ne glede na vse zgodovinske dosežke državnih socializmov ostal neuresničen.

Onkraj nostalgije

Pravilen odnos današnje levice do evropske socialistične izkušnje tako ni ne nostalgija ne socialdemokratsko ali postevrokomunistično distanciranje, temveč samokritika. Če komunizem za nas ni preprosta točka identifikacije za marginalno levičarsko subkulturo ali prehodne intelektualne (filozofske) mode, političnega navdiha ne smemo iskati v običajnem delovanju in splošni družbeno-ekonomski ureditvi zgodovinskih socializmov, pač

pa prej v njihovih mejnih točkah, tam, kjer so (neuspešno) poskušali preseči same sebe in postati nekaj drugega, dejanski komunizem. Nostalgija po vsakdanjem življenju in kulturnih praksah iz časa socializma je danes politično kontraproduktivna – v času množične politične nepismenosti ter demobilizacije in resignacije evropske levice moramo obuditi revolucionarni naboj komunistične politike, ne vsakdanjo folkloro («kulturo vsakdanjega življenja») te ali one različice državnega socializma.

Evropskim državnim socializmom je sicer uspelo dvigniti standard delavskih množic ter tem zagotoviti dostop do sodobne zdravstvene, socialne, izobraževalne in kulturne infrastrukture; rešili so stanovanjsko vprašanje, zagotavljali so polno zaposlenost in figuro delavca postavili v osrčje svojih kulturnih in ideoloških politik. A kljub temu so urbanistične, socialne, zaposlitvene in kulturne politike državnih socializmov reproducirale delavca kot delavca. Državni socializmi niso odpravili razredov, v najboljšem primeru so zagotovili politično in kulturno hegemonijo delavskega razreda; čeprav so odpravili zasebno lastnino nad produkcijskimi sredstvi in kapitalistične produkcijske odnose, niso odpravili načina, kako se produkcijski odnosi vpišejo v produkcijske sile, torej indu-

strijskega tovarniškega sistema, kjer so bili delavci še vedno le priveski strojev; niso odpravili države; niso odpravili protislovij med produktivnim in neproduktivnim delom ali presegli ločenosti med produkcijo in potrošnjo, med družbeno produkcijo in reprodukcijo. Ekonomska demokracija in delavsko samoupravljanje sta bili bodisi zadušeni ali pa uveljavljeni zgolj delno. Centralno planiranje ni bilo nikdar zares demokratično in zato ni bila socialistična produkcija nikoli zares usklajena z dejanskimi človeškimi potrebami.

Izhodiščno vprašanje političnih strategij demokratičnega socializma mora zato biti: zakaj in na katerih točkah zgodovinskega razvoja je državnim socializmom spodletelo? Današnja naloga ni v tem, da ponovimo zgodovinsko izkušnjo državnih socializmov, ampak v tem, da samokritično nadaljujemo tam, kjer ti niso bili sposobni preseči državne, razredne in vrednostne forme, ter da iščemo navdih v bojih, vstajah in uporih tako proti liberalnemu kapitalizmu in fašizmu kakor proti državnemu socializmu, katerega zgodovinska zapuščina ni enoten korpus velikih dosežkov in zmag socializma, temveč brkljarija tako velikih dosežkov in zmag kakor junaških porazov, zadušeni vstaj, spodletelih eksperimentov in nepremišljenih pustolovščin.

II.

KAJ HOČE DEMOKRATIČNI SOCIALIZEM?

Če v demokratičnem socializmu ne vidimo nostalgicne ponovitve nekdanjih državnih socializmov, moramo začeti na točkah, kjer ti niso dovolj radikalno prelomili s kapitalizmom: učiti se moramo na napakah realnih socializmov, a ne kakor liberalci, ki se omejujejo na kršitve pravnih procedur in abstraktno razumljenih človekovih pravic, temveč moramo samokritično misliti prelomne točke, kjer državnim socializmom ni uspelo preseči samih sebe in uresničiti svojih potencialov.

Ena izmed takšnih točk je odnos do produkcijskih sil. Tehnologija ni nevtralna: v način kapitalistične organizacije znanosti in prenosa te v industrijsko mašinerijo so že vpisana družbena razmerja, značilna za kapitalizem. Ne razvoj znanosti ne razvoj tehnologije nista neodvisna od siceršnje družbene organizacije in od zgodovinskega stanja razrednega boja, zato ne zadošča, če le prevzamemo obstoječo industrijsko mašinerijo in jo izročimo delavcem. Morda je to potrebno v prvem trenutku, dolgoročno pa

moramo zasnovati nove oblike in načine znanstvenega in tehnološkega razvoja, saj so stroji v kapitalizmu prilagojeni potrebam kapitala, ne človeškim potrebam. Tako v kapitalizmu stroji služijo predvsem: povečanju produktivnosti, da bi se s tem zmanjšala vrednost delovne sile in da bi se povečali profiti (prek konkurenčne prednosti, ki jo posameznim podjetjem daje večja produktivnost glede na konkurenco); discipliniranju delovne sile, kar je pogojeno z intelektualnim razlaščanjem delavcev; in razbijanju enotnosti delavskega razreda s pomočjo delitve družbene produkcije na sistem medsebojno ločenih ponavljajočih se opravil.

Osnovni pogoji za demokratično-socialistični razvoj znanosti in tehnologije so zato: ukinitve sistema patentov in intelektualne lastnine; univerzalen dostop do izobraževanja in intelektualne dediščine človeštva; in razvoj strojne tehnologije, ki delavce združuje, ne pa atomizira ali nadzoruje, ki družbene produkcije ne omejuje na zbirko ponavljajočih se opravil in ki spodbuja ustvarjalnost ter domišljijo svobodnih producentov. Namen strojne tehnologije v demokratičnem socializmu ne bi bil v povečevanju produktivnosti zaradi povečevanja profitov, ampak v povečevanju produktivnosti zaradi zmanjšanja dejanskega družbenega delovnega časa oziroma časa, potrebnega za materialno proizvodnjo. Povečevanje

produktivnosti bi na ta način predvsem povečevalo količino prostega časa, količino proizvedenih blag pa le, kolikor bi za to obstajale družbene potrebe. Prost in univerzalen dostop do izobraževanja in znanosti bi tudi zahteval ukinitvev nasprotja med zasnovo in izvedbo, saj bi lahko vsak producent demokratično sodeloval v razvoju svojih orodij in imel za to potrebno znanje.

Ločenost med produkcijo in potrošnjo

Zgodovinski socializmi niso nikoli ukiniteli posebne kaste tehnikov, inženirjev in načrtovalcev. Na družbeni ravni so za načrtovanje skrbele partije, naravni posameznih delovnih kolektivov pa menedžerji, medtem ko so delavci načrte predvsem izvrševali. Takšna oblika družbenega planiranja nemara socializira produkcijska sredstva in odpravi trg, kar je pomemben prvi korak, a je še vedno nepopolna. Družbeno planiranje, ki ga izvaja posvečena kasta strokovnjakov – tehnokratski socializem –, je še zmerom odtujeno in nedemokratično, saj predvideva, da je družbeno produkcijo mogoče uskladiti z družbenimi potrebami brez dejanske vključitve producentov in potrošnikov v sam proces družbenega načrtovanja.

S stališča konkretnega delavca je pravzaprav vseeno, ali med družbeno produkcijo in njegovimi potrebami posreduje prosti trg ali tehnokratsko državno planiranje – obe metodi sta nezadostni, popačeni in odtujeni in druga je od prve boljša le, če pripravlja prostor za dejansko demokratično in samoupravno planiranje. Kolikor pa planiranje ostane ločeno od delavcev, je ravno tako slabo kakor trg. Dilema torej ni trg ali plan, temveč odtujeno (bodisi tržno bodisi državno) planiranje proti neposrednemu demokratičnemu samoupravnemu planiranju. Samo odprt, vključujoč in demokratičen proces planiranja ima potencial, da odpravi protislovje med družbeno produkcijo in potrošnjo, saj v njem delovni kolektivi hkrati nastopajo kot potrošniški kolektivi in se načrt za proizvodnjo neposredno prilagaja kvantitativno in kvalitativno izraženim družbenim potrebam.

Liberalni ekonomisti bodo seveda ugovarjali, da brez trga ni motivacije za inoviranje, saj podjetnejši in iznajdljivejši posamezniki niso ustrezno nagrajevani in nimajo finančnih spodbud za inoviranje. Takšno sklepanje pa je veljavno le v družbenih okoliščinah ločenosti produkcije in potrošnje. Če je družbena produkcija neposredno povezana z družbeno potrošnjo in če sta obe podružbljeni (in ne individualni dejavnosti mezdnega dela in

nakupovanja), je zadovoljevanje družbenih potreb zadostna motivacija za nenehno inoviranje in izboljševanje proizvodnih postopkov in izdelkov. Če ukinemo ločenost med družbeno produkcijo in potrošnjo, ukinemo tudi večino liberalnih argumentov za prosti trg in konkurenco.

Družbena reprodukcija

Bistvo demokratičnega socializma je podružbljenje produkcije z namenom njene podreditve človeškim potrebam, kar pomeni preseganje kapitalizma, v katerem družbena produkcija prevladuje nad človeškimi potrebami in je njena osnovna motivacija profit, tako da strukturno proizvaja brezposelnost, družbeno izključenost in krize.

Družbena reprodukcija se v kapitalizmu omejuje na reprodukcijo posameznikove zmožnosti in motivacije za delo. Razdelimo jo lahko na individualno in družbeno. Prva se krije iz mezde in je posredovana s potrošnjo komercialnih blag, ki jih proizvajajo zasebna podjetja. Druga, družbena reprodukcija pa se krije iz davkov in je posredovana s potrošnjo socialnih storitev, ki jih izvajajo javne institucije. Del presežne vrednosti je tudi v kapitalizmu socializiran in se vrne delavcem v obliki

družbene mezde, tj. brezplačnih in univerzalno dostopnih javnih storitev. Pri tem je presoja o delu presežne vrednosti, namenjene reinvesticijam, tj. o posodabljanju in širjenju proizvodnje, vsekakor prepuščena svobodni zasebni kapitalistični pobudi. Kapitalisti uporabljajo vso svojo neformalno družbeno in formalno politično moč (lobiranje za »strukturne reforme«, pritisk na medije, legalno – prek prispevkov za volilne kampanje – in ilegalno podkupovanje politikov, infiltracija poslovnežev na ministrske, poslanske in županske položaje) za to, da bi znižali davke in s tem delež presežne vrednosti, namenjen družbeni mezdi, ter povečali delež presežne vrednosti, ki ostane njim. Socializirani del družbene reprodukcije želijo s pomočjo privatizacij in komercializacij javnih institucij ter uvajanja šolnin in plačljivih zdravstvenih storitev spremeniti v individualno potrošnjo, ki se financira iz mezde. Zniževanje davkov in privatizacije javnih institucij so kapitalistom v dvojno korist: povečajo količino presežne vrednosti, ki jim je na razpolago, in obenem v nekdanjem javnem sektorju odprejo nove »investicijske priložnosti« za reinvestiranje te povečane količine presežne vrednosti.

V kapitalizmu je socializirani del človeške reprodukcije strukturno podrejen komercialni, zasebni produkciji. Ker se financira iz proračuna oziroma

iz davkov, je odvisen od stopnje akumulacije kapitala. Zato je kakor kapitalistična ekonomija v celoti tudi obseg družbene mezde odvisen od poslovnih ciklov, tako da se v času krize oziroma recesije močno zmanjša. Obenem je odvisen tudi od stanja razrednega boja in podvržen nenehnim pritiskom kapitalističnega razreda po znižanju davkov in iskanju novih investicijskih priložnosti. Razvoj zdravstva, znanosti, kulture in izobraževanja je tako po eni strani odvisen od nenadzorljivih ekonomskih nihanj, po drugi pa od pritiska zasebnega kapitala ter zmožnosti družbenih gibanj, sindikatov in levih strank, da se učinkovito upirajo. Logika zasebnega kapitala je z vidika polnega in vsestranskega človeškega razvoja preozka in nezadostna. S stališča kapitala je produktiven le tisti del človeškega razvoja, ki poveča produktivnost ljudi kot delovne sile, tj. ki poveča njihovo zmožnost za produciranje presežne vrednosti za kapital.

V demokratičnem socializmu bi, obratno, družbena produkcija postala neposredno produktivna, saj razvoj človeških potencialov ne bi bil več reduciran na razvoj produktivnosti delovne sile, temveč bi postal cilj na sebi. Z ukinitvijo protislovja med družbeno produkcijo in reprodukcijo bi tisto, kar je danes okrnjeno in podrejeno profitnemu imperativu, postalo del polnega človeškega razvoja brez

umetnih omejitev, ki jih polnemu človeškemu razvoju postavlja kapitalistični produkcijski način.

III.

NEKAJ OSNOVNIHKONCEPTOV DEMOKRATIČNEGA SOCIALIZMA

Skupno

Zgodovinska izkušnja državnih socializmov nam kaže, da poddržavljenje industrije in družbene infrastrukture (vodovoda, telekomunikacij, javnega prometa, rudnikov) ne zadošča, saj tako posamezne zasebne kapitaliste zamenjamo zgolj z enim kolektivnim kapitalistom. Državno lastništvo ima sicer nekaj pomembnih prednosti pred zasebnim: državi pripada celotna presežna vrednost, kar prinaša več sredstev za družbeno redistribucijo. Država je tudi vsaj nominalno zavezana služenju interesom ljudstva in ne zasebne akumulacije kapitala, kar pa v praksi največkrat pomeni le to, da so zasebna podjetja nadomeščena s političnimi strankami, ki se obnašajo kakor zasebna podjetja, in da zmagovalke volitev ravnajo z javnimi institucijami, proračunom in državnimi podjetji kakor s svojim zasebnim kapitalom. Državno lastništvo sicer prinaša večji jav-

ni nadzor in večje pravne možnosti preganjanja zlorab, a lahko le deloma omili pritisk logike kapitala.

Medtem ko so se zgodovinski socializmi z izjemo jugoslovanskega eksperimenta z družbeno lastnino prehitro zadovoljili z nacionalizacijo, se nova družbena gibanja, ki razvijajo koncept skupnega, prehitro omejujejo na definicijo skupnega kot tistega, kar je neizključujoče (nikomur ni mogoče preprečiti dostopa do določene dobrine) ali obenem neizključujoče in netekmovalno (nikomur ni mogoče preprečiti dostopa in posameznikova raba neke dobrine ne izključuje rab drugih), kar pomeni, da kot skupno pojmujejo le znanje, zdravje, programsko opremo, naravne vire ipd. Toda vprašanje skupnega je politično vprašanje, ne tehnično-ekonomsko. Zakaj ne bi tudi državni proračun, finančne institucije, družbena infrastruktura, industrija in obdelovalna zemlja bili skupno? Zakaj ne bi kriterijem in definicijam meščanske ekonomske vede navkljub reappropriirali in v skupno spremenili vsega, med drugim, če naj navedemo konkreten in zelo aktualen primer, družbene zaloge stanovanj? Naša edina omejitev je naša dejanska politična moč in stopnja organiziranosti. Ni tehničnih ali naravnih omejitev širjenja logike skupnega kot demokratičnega samoupravljanja po vseh področjih družbene produkcije in reprodukcije.

Dohodek / blaginja

Boj za višje mezde in skrajšanje delovnega časa je bil zgodovinsko vselej temelj delavskih bojev. Višje mezde pomenijo večjo kupno moč in s tem večjo individualno blaginjo delavcev, krajši delovni čas pa pomeni, da je manj časa preživetega v despotski sferi produkcije in da je več časa razpoložljivega za kulturo, izobraževanje, počitek in druženje. Medtem ko na delovnem mestu delavec dela za kapitalista, torej troši svojo ustvarjalnost in produktivne moči za druge, v prostem času troši svojo mezdo zase, zato da (re)producira ter kulturno, intelektualno in socialno razvija samega sebe. Sčasoma, z razvojem sodobne socialne države, velik del te produktivne potrošnje oziroma razširjene reprodukcije delovne sile prevzamejo javne institucije. Del družbene reprodukcije se socializira in ni več odvisen od višine delavskih osebnih dohodkov, temveč od davčne politike in obsega proračuna.

Socializacija družbene reprodukcije ima tako kakor na primer poddržavljenje industrije mnoge prednosti pred individualno tržno potrošnjo. Cene so pri individualni potrošnji tržnih blag fiksne in torej objektivno regresivne (kaviar in vstopnice za opero stanejo enako za revne in bogate), me-

dtem ko so v razvitih socialnih državah davki progresivni in javne storitve univerzalno dostopne ne glede na višino osebnih dohodkov in premoženjsko stanje. Davki poleg osebnih dohodkov bremenijo tudi presežno vrednost, kar pomeni, da se del te v procesu družbene redistribucije vrne delavcem v obliki družbene mezde. Socialna država torej pomeni tudi to, da so realne mezde stabilnejše in v manjši meri odvisne od inflacije ali pritiska kapitalistov po znižanju stroškov dela kakor v tistih družbenih ureditvah, v katerih je družbena reprodukcija stvar individualne potrošnje. Razvita socialna država tudi blaži dohodkovno neenakost na ravni družbe kot celote, saj je razmerje med mezdami in profiti na ravni celotnega gospodarstva za delavce ugodnejše.

S te perspektive so predlogi univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) problematični, saj ostajajo na strani individualne potrošnje namesto socializirane družbene reprodukcije. UTD bi, če bi se uveljavil, sicer nekoliko zmanjšal pritisk trga delovne sile na eksistenčne možnosti posameznikov, a je tako kakor individualne mezde podvržen inflaciji in nihanjem poslovnih ciklov, omogoča pa le individualno potrošnjo blag ter v ničemer ne pripomore k širjenju ponudbe in obsega dekomodificiranih javnih storitev. Še več, če bi uvedba UTD pomenila sorazmerno zmanjšanje proračunskih sredstev za

obstoječe brezplačne in univerzalno dostopne socialne storitve, bi to prineslo povečanje stopnje komodifikacije družbene reprodukcije. A tudi če ne bi dodatno bremenil proračuna, bi bil UTD korak nazaj oziroma zgodovinsko nazadovanje glede na strategije razblagovljenja družbenega življenja, saj omogoča le blagovno potrošnjo, ki je podrejena neposredni potrošnji socialnih storitev, prilagojenih potrebam ljudi.

Kljub temu pa je treba razmišljati tudi o novih oblikah dohodka, prilagojenih vse večji prekarizaciji mezdnega razmerja, in o novih oblikah socialnih transferjev. Korak v to smer bi bila na primer uvedba začasnega denarnega nadomestila za brezposelnost za projektne oziroma sezonske delavce v času, ko so brez projekta, ali uvedba delnega temeljnega dohodka, ki bi podplačanim ali zaposlenim za delni delovni čas omogočal dostojno preživetje. V vsakem primeru mora razvoj zagotovljenih socialnih storitev oziroma neposrednega univerzalnega dostopa do družbenih uporabnih vrednosti – v razmerah omejenih proračunskih sredstev oziroma dokler ni socializiran celoten obseg presežne vrednosti – imeti prednost pred razvojem novih oblik socialnih transferjev.

A kljub temu ne zadošča, če ostanemo na ravni razvoja institucij socialne države in progresivne fis-

kalne politike kakor v primeru socialistične nacionalizacije. Dokler tudi javne institucije oziroma institucije družbene reprodukcije (šolstvo, zdravstvo, javni del kulture, socialno delo) ostajajo zgolj javne in ne postanejo skupne, so (večinoma) toge, birokratske, centralizirane in odtujene od potreb uporabnikov. Da bi se te institucije centralizirane, hierarhične in birokratske reprodukcije delovne sile kot delovne sile spremenile v institucije družbene produkcije, tj. da bi postale produktivne v pomenu polnega človeškega razvoja, se morajo demokratizirati in v postopke odločanja in načrtovanja razvoja vključiti tako uporabnike kakor širšo javnost ter temeljiti na človeških potrebah, ne pa na potrebah kapitala po vzdrževanju, popravljanju in večanju produktivnosti delovne sile.

Avtonomija / demokracija

Zgodovinsko je razkol med množicami in od njih odtujenimi političnimi organizacijami blokiral možnost prehoda državnih socializmov v demokratični socializem, saj je reproduciral klasično kapitalistično protislovje med (intelektualno) zasnovno in (praktično) izvedbo, centraliziral proces družbenega načrtovanja in iz njega izključeval delav-

ske množice, ustvarjal paranoično politično ozračje, ki je vodilo v čistke in preganjanje kritičnih glasov, ter onemogočal, da bi pobude in želje množic prešle v politično akcijo.

Namesto koncepta partije je na levisi v drugi polovici dvajsetega stoletja in zlasti po propadu realnih socializmov vse večji pomen dobival koncept avtonomije s poudarkom na samoorganizaciji in spontanosti množic. Ta premik je zaradi vse bolj birokratiziranih in od vsakdanjega življenja množic, njihovih problemov, želja in bojev odtujenih političnih in sindikalnih organizacij tako v državnosocialističnih kakor v kapitalističnih državah vsekakor zajel ključen problem in ostaja še danes relevanten, vendar mu grozi fetišizacija, kolikor spontanosti ne pojmuje politično, temveč dogmatično. Fetišizem spontanosti tako presenetljivo ustreza fetišizmu partije, saj ne eden ne drugi odnosa med organizacijo in spontanostjo ne pojmujeta dialektično, temveč kot izbiro med nasprotujočima si poloma.

Večni spori med socialisti, nostalgичnimi do vladavine partije, in avtonomisti, ki nikakor nočejo posegati na teren državne politike, so neproduktivni. Oboji imajo delno prav, vendar z dogmatičnim vztrajanjem na delni resnici ostajajo ujeti v zgolj iluzornem spreminjanju družbe, pot do resničnih sprememb pa ostaja zaprta za oboje. Prvi pozabljajo,

da je bila partija na čelu oktobrske revolucije del množic, ki jih je organizirala v revolucionarno silo, ne pa od njih odtujena in nad njimi stoječa elita, da je njen vpliv izhajal iz zaupanja, prisluženega v letih težkih bojev, ne pa iz prisile, da je bila avantgardna le, kolikor je združevala najsposobnejše in najbolj izkušene aktiviste ter kolikor je vselej stala v prvih bojnih vrstah, in, naposled, da je bila odtujitev od množic ključen dejavnik zmage kontrarevolucionarnih sil znotraj partije. Drugi pa podcenjujejo pomen organizacije, ki omogoča poenotenje spontanih impulzov v politično učinkovito silo, zagotavlja kontinuiteto boja tudi v časih, ko je treba zbrati in konsolidirati sile, reflektirati lastno delovanje ter širiti vpliv z mukotrpnim delom agitacije in propagande, skrbi za »institucionalni spomin«, tako da posamezne vstaje in protestna ali stavkovna gibanja ne ponavljajo starih napak, in zagotavlja izobraževanje aktivistov tako prek boja kakor prek teoretske refleksije. Spontanost in organizacija nista pola alternative, temveč dva vidika celote: zgolj primerna organizacija lahko zagotavlja politično učinkovitost spontanih impulzov in prevladujočemu sistemu prepreči njihovo kooptacijo, in zgolj stik s spontanimi impulzi lahko prepreči okostenelost organizacije in zagotavlja njeno prilagajanje spreminjajočim se okoliščinam.

Če je razvojni potencial kapitalizma izčrpan in če je bil tudi na svoji najvišji točki problematičen ter če zato ne moremo pričakovati ničesar od apologetskih (ekonomskih in drugih družboslovnih) teorij, od kod naj tedaj pride navdih in material za alternative, za dejanske družbene spremembe in ne za reševanje kapitalizma pred njim samim?

Marx je bil le do redkih bolj kritičen kakor do utopičnih socialistov in njihovih programov. Utopični socializem predvideva, da lahko družba prihodnosti nastane v glavah razsvetljenih dušebrižnikov in izboljševalcev sveta, da jo je mogoče v domišljiji ljudi dobre volje in visoke moralne integritete začrtati do zadnjih podrobnosti ter da jo je nato ob predvideni navdušeni podpori množic treba samo še prenesti v resničnost. Problem takšnih utopičnih načrtov in programov je ne le v njihovi praktični neizvedljivosti, temveč tudi in predvsem v tem, da naivno ponavljajo eno izmed konstitutivnih protislovij kapitalizma, nasprotje med zasnovo in izvedbo. Če nam načrt nove družbe izdelujejo specializirani strokovnjaki, s tem ne pridobimo ničesar v primerjavi s produkcijskim načinom, v katerem nam pogoje dostopa do družbene produkcije in dosežkov družbenega intelekta diktirajo menedžerji in akademiki. Zato moramo odločno zavrniti predloge o svetih modrecev in tehničnih

vladah ter podobne tehnokratske iluzije. Le v boju postajamo zmožni ustvarjati novo družbo – in nova družba, ki ne vključuje momenta političnega samodoločanja in aktivne participacije tistih, ki jo gradijo, bo zgolj ponovitev stare. Na protestih in skupščinah poskušamo ne le spremeniti obstoječo družbo, temveč v tem procesu, v tem boju, spreminjamo tudi same sebe, razbijamo postvarele in odtujene družbene odnose, razvijamo svoje potenciale ter produciramo in reproduciramo same sebe kot ustvarjalna družbena in politična bitja, ne pa kot mezdne delavce.

Trenutni cikel antikapitalističnih bojev, ki sledi tistemu, kar se je ponesrečeno imenovalo antiglobalizem, in ki se je začel z gibanjem Indignados, arabskimi revolucijami, gibanjem Occupy ter naraščajočo militantnostjo novih delavskih gibanj, je šele v svoji začetni fazi, zato so tudi zahteve in ideje o družbenih spremembah še osnovne, rudimentarne. Na tej točki je izdelovanje podrobnih utopično-socialističnih programov lahko le simptom morda dobronamerne, a nezgodovinske in politično nepismene perspektive. Konkretni subjektivni učinek dosedanjih protestov je demistifikacija – jasno nam je, da nas ne bo odrešil boljši, pravičnejši ali socialnejši kapitalizem. A kljub temu je naš politični manevrski prostor omejen s konkretno zgodovinsko

situacijo, iz katere izhajamo in proti kateri se bori-
mo, ter s trenutnim stanjem naše dejanske politične
moči in imaginacije. Zato so neposredne konkretne
začetne zahteve reformistične in ne izhajajo iz uto-
pičnih tehnokratskih načrtov za popolno družbo,
ampak iz konkretnih neposrednih interesov delav-
skega razreda, če tega definiramo kot vse nas, ki smo
eksistenčno odvisni od sedanjega, preteklega (upo-
kojenci) ali prihodnjega (mladi, brezposleni, prejem-
niki socialne pomoči) mezdnega dela, in sicer ne gle-
de na življenske stile, načine bivanja ali kulturne pre-
ference. Te zahteve so:

- ★ skrajšanje delovnega časa;
- ★ povišanje plač, pokojnin, štipendij in socialnih tran-
sferjev (povišanje tako neposredne kakor posredne,
socialne individualne mezde);
- ★ polna zaposlenost;
- ★ ohranitev in razvoj institucij socialne države v smeri
univerzalne dostopnosti (povečanje obsega družbene
mezde);
- ★ višje in strogo progresivno obdavčenje najvišjih
osebnih dohodkov, dobičkov, dividend, dediščin
in nepremičnin, v katerih lastniki ne živijo, oziro-
ma prenos davčnih bremen z dela na kapital (kar
vključuje tudi zamrznitev ali zmanjšanje DDV) in
povečanje obsega reappropriacije presežne vredno-

sti s srednjeročnim namenom njenega popolnega podružbljenja (kar je proračunska politika, ki bi omogočala povišanje socialnih transferjev in razvoj institucij socialne države);

- ★ razvoj ekonomske (odločanje delavcev o delitvi dohodka in o investicijah, uvajanje samoupravljanja) in politične demokracije (ohranitev pravice do referendumu, uvedba novih načinov neposredne participacije ljudstva pri političnih odločitvah, kot so skupščine v soseskah in socialnih institucijah).

Potrebujemo nove politične institucije, ki bodo zmožne zagotavljati, da banke in velika infrastruktura podjetja delujejo v javnem interesu in da so odgovorni ljudstvu. Pogoj za to je zaustavitev vseh načrtovanih privatizacij. Prav tako mora državni proračun postati družbena lastnina oziroma skupno, ne pa zaloga zasebnega kapitala, ki si ga po vsakih volitvah razkosajo obstoječe stranke in njihova klientelistična omrežja. Podružbljenje državnega proračuna je pogoj vsakršnega podružbljenja ekonomije oziroma družbene produkcije, saj omogoča nove socialno in okoljsko vzdržne investicije. Zgodovinska bilanca socialne in okoljske ozaveščenosti zasebnega kapitala je prešibka, da bi lahko v načrtovanju prihodnjega družbenega in naravnega razvoja resno računali nanj.

Obenem mora vsaka resna alternativna politična strategija upoštevati internacionalni vidik ter se boriti za demokratizacijo vodilnih institucij EU in proti »prisilnemu jopiču« maastrichtskih pravil, za odpis dolgov na evropskih ravni ter proti zlatim pravilom. Sedanji institucionalni in politični ustroj EU onemogoča celo skromne keynesovske reforme.

To so minimalne in razmeroma skromne kratkoročne zahteve, ki pa bi takoj izboljšale življenjski standard ter nam dale nekaj prostora za dihanje, ki ga nujno potrebujemo, če želimo izoblikovati ambicioznejše in dolgoročnejše alternative, saj se je nemogoče boriti za preživetje in osnovne socialne pravice ter hkrati za povsem novo in radikalno drugačno družbo.

Po Marxu kapitalizem ni bil zadnja stopnja zgodovine, temveč zadnja stopnja mučne predzgodovine človeštva. Kapitalizem namreč s svojo izjemno tehnološko in družbeno dinamičnostjo razkrije možnost začetka dejanske zgodovine človeštva, a to zgodovino hkrati zamrzne v objektivni tip družbene dominacije, kjer ljudem vlada mefistovska sila zakona vrednosti. Začetek dejanske zgodovine člo-

veštva ne bi prinesel nič več kakor odpravo meznega dela, zakona vrednosti, družbene delitve dela in blagovne menjave. In nič manj kakor zavestno obvladovanje produktivnih družbenih sil človeštva in načrten razvoj vseh človeških ustvarjalnih potencialov.

Delavsko-punkerska univerza

PRIHODNOST JE DEMOKRATIČNI SOCIALIZEM

Avtorji: Branko Bembič, Lev Centrih, Gregor Cerjak, Anže Dolinar, Sašo Furlan, Brigita Gračner, Jernej Habjan, Martin Hergouth, Rok Kogej, Miha Kordiš, Anej Korsika, Jan Kostanjevec, Primož Krašovec, Marko Kržan, Matjaž Ličer, Andraž Mali, Luka Mesec, Dragan Nikčević, Lidija Radojević, Tibor Rutar, Sašo Slaček, Ana Štromajer, Anita Tolić, Asta Vrečko

Izdal in založil: Inštitut za delavske študije,
Kvedrova cesta 10, 1000 Ljubljana,
www.delavske-studije.si

Zanj: Luka Mesec

Oblikovanje in prelom: Tomaž Perme, Kinetik

Tisk: Collegium Graphicum, Ljubljana, 1. natis, 1.000 izvodov

© Inštitut za delavske študije, avtorji, 2013

Knjižica je izšla s podporo ustanove Rosa Luxemburg Stiftung.

DELAVSKO
PUNKERSKA
UNIVERZA

DPU

INŠTITUT ZA
DELAVSKE
STUDIJE

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

321.74
316.323.72

PRIHODNOST je demokratični socializem /
[Branko Bembič ... [et al.]. - Ljubljana : Inštitut za delavske študije, 2013

ISBN 978-961-93459-0-0

1. Bembič, Branko
265981184

Brezplačen izvod

